

VERRASSINGEN OP DE KATTENBERG TE CASTEREN.

De Kattenberg, tussen Casteren en Hapert, was een grafheuvel, die in 1910 werd afgegraven. Sindsdien stonden jaar in jaar uit erg prozaïsch aardappelen, bieten of wuivende rogge op deze geheimzinnige plaats. Toch leven nog steeds de verhalen van dansende heksen, die hier met de drinkbeker in de hand, hun „aovendspel” kwamen vieren.

De grond is op die plaats niet al te best bij droogte, terwijl hetzelfde perceel vlakbij een diepe inzinking vertoont, waar het meestal te vochtig is om vroeg in het voorjaar te ploegen. Voor D.U.W. of Heidemaatschappij een ideale plaats om tot herontginning over te gaan.

Een proefsleufje om te zien wat er nog van de voormalige grafheuvel over was, mocht dus alleszins verantwoord heten.

Zouden alle grondsporen zijn vernield, dan werd de Rijksdienst een nutteloos onderzoek bespaard; was dit niet het geval, dan kon een proefsleuf het heuvellichaam toch niet beschadigen, want dit was sinds 40 jaar niet meer aanwezig.

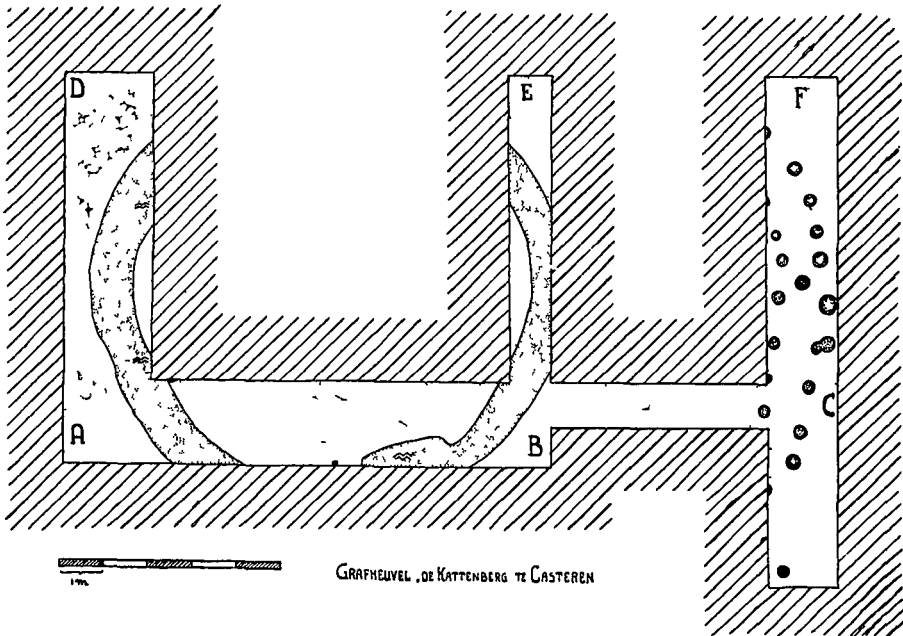
Op een frisse voorjaarsmorgen trok daarom een kleine, met schoppen gewapende stoet van Hoogeloon naar Casteren. Op het met bevroren knolgroen bedekte veld was het moeilijk om de juiste plaats te bepalen: slechts een lichte verhoging deed vermoeden, dat dáár waarschijnlijk eens de Kattenberg had gelegen.

De bij het grafheuvelonderzoek gebruikelijke kwadrantenmethode had hier geen zin, omdat de profielen geen enkele aanwijzing zouden kunnen geven en was ook niet mogelijk, omdat het middelpunt zelfs niet bij benadering kon worden vastgesteld.

Met touw en duimstokken, die meetlint en prismakijker moesten vervangen, werd daarom een twee meter brede strook (A—B) uitgezet en onwennige studentenhanden konden met het spitten beginnen. Slechts een 30 cm. dikke laag behoefde te worden afgegraven, waarna aan meer beproefde krachten het „afschaven” werd toevertrouwd.

Het bleek al spoedig, dat de juiste plaats was gekozen, want na twee vierkante meter geel zand kwam een lichtgrijze verkleuring te voorschijn, die uit een flauw gebogen, één meter brede strook bleek te bestaan. Daar het zeker geen recente vergraving betrof, lag het vermoeden voor de hand, dat we hier met een ringsloot hadden te doen. Dit zou in het verlengde van de gegraven sleuf spoedig moeten blijken, want door het schuine verloop en de lichte ronding moest de ringsloot enige meters verder weer zichtbaar worden. Bij het verder afschaven bleek dit precies zo uit te komen. Nadat ook de buitenzijde van dit tweede gedeelte van de ringsloot was bloot gelegd, kon reeds een ruwe schatting worden gemaakt van de omtrek. Een nieuwe loodrecht hierop gegraven sleuf A—D voltooide het beeld.

Om eventuele verder randconstructies op te sporen werd sleuf A—B nog twee meter doorgetrokken. Het resultaat was alleen, dat een urnscherfje werd gevonden. Omdat deze reeds eerder op de akker waren aangetroffen, werd de proefsleuf A—B nog verder, op halve breedte, doorgetrokken tot C om de, meestal bij een urnenveld behorende kringgreppels, op te sporen. Ongeveer 6 meter vanaf de ringsloot kwam bij C inderdaad een nieuw gondsloop te voorschijn, maar tot onze verrassing bleek het een paalgat te zijn van zeer behoorlijk formaat. Waren we hier op een tweede heuvel gestoten, die met een paalkrans was omgeven?

Het zou dan een dubbele palissade zijn, want een plaatselijke verbreding maakte weer een drietal paalgaten zichtbaar. Bij C werd een loodlijn uitgezet, waardoor een sleuf, dwars op de eerste, kon gegraven worden. (C—F).

Een nieuwe verrassing was het verloop van de paalkrans. Deze bleek namelijk niet bij een afzonderlijke heuvel te behoren, maar verliep vrijwel concentrisch met de ringsloot. Een evenwijdige sleuf B—E, om het juiste verloop van deze laatste na te gaan, kwam dit nog bevestigen en bovendien kon nu de juiste afstand tussen beide randconstructies worden gemeten. Deze bedroeg ongeveer 6 meter.

Dit was wel een zeer merkwaardig geval; niet omdat ringsloot en paalkrans rond één grafheuvel werden aangetroffen, maar vanwege de zeer grote afstand tussen beide.

Een kleine verlenging van F—C naar het zuiden toonde aan, dat ook

verder van het centrum af nog paalgaten aanwezig waren, zonder dat hieruit bleek of zij eveneens tot dezelfde grafheuvel behoorden.

Tijdgebrek van de vrijwillige arbeidskrachten stond een verder onderzoek niet toe. De term „proefonderzoek” zou dan ook niet meer op zijn plaats zijn geweest.

Nog even moet ik wijzen op de merkwaardige verbreding van de ringsloot in sleuf A—B. Ongetwijfeld hebben wij hier met een secundair graf te doen. Hoewel een afwijkende kleur ten opzichte van de ringslootvulling niet viel te constateren, kon dit, behalve door de uitbuiging in 't verloop van de ringsloot, ook worden aangetoond door de aanwezigheid van houtskool- en crematieresten, terwijl een klein paalgat één der hoeken markeerde.

Ook in sleuf A—D toonden houtskool- en crematieresten de aanwezigheid van een graf aan, dat hier bijna geheel samenviel met het verloop van de ringsloot. Door dit „oppervlakkige” onderzoek is eensdeels het karakter van de grafheuvel reeds vaag aangeduid; aan de andere kant is het aantal problemen, dat door dit vooronderzoek wordt opgeworpen zó groot, dat een definitieve opgraving van het allergrootste belang is, zodra tot egalisatie van het terrein besloten zou worden.

Als positief resultaat van dit proefonderzoek kan worden vastgesteld: 1e dat ook deze grafheuvel tot de groep van *Kempische paalkransheuvels* behoort. 2e dat het grafheuvelonderzoek over het algemeen niet uitgebreid genoeg is. Het is nl. door dit voorlopig onderzoek duidelijk geworden, dat men niet kan volstaan met het uitgraven der kwadranten tot één meter buiten de heuvelvoet!

Was dit hier gebeurd, dan hadden wij niets van het bestaan van een paalkrans achterhaald. Een minstens 10 meter lange „zoekersleuf” buiten de heuvelvoet zal het grafheuvelonderzoek voortaan moeten afsluiten. Bovendien zou het gewenst zijn om reeds onderzochte grafheuvels en speciaal de met een ringsloot omgeven heuvels nogmaals op het bestaan van daarbuiten gelegen randconstructies te onderzoeken.

De problemen, die na dit proefonderzoek overblijven, of liever, daardoor worden opgeworpen, zijn nog zeer talrijk.

Zo is nog niet aangetoond, dat ringsloot en paalkrans bij elkaar horen. Dit kan pas na zeer nauwkeurige metingen worden verondersteld, als zou blijken dat beide zuiver concentrische cirkels vormen. Ook dan is men er nog niet zeker van, dat beide gelijktijdig zijn aangelegd. Dit zou alleen bewezen kunnen worden, als het heuvellichaam nog aanwezig was. Een latere vergroting is dan veelal duidelijk uit een secundaire ophoging en uitbreiding te zien.

De dicht bij elkaar staande palen, die in dubbele rij de grafheuvel omgeven, wijzen op een ontstaan in de laatste helft van de bronstijd. Van de ver daar binnen gelegen ringsloot kan dit niet a priori worden gezegd. Veeleer

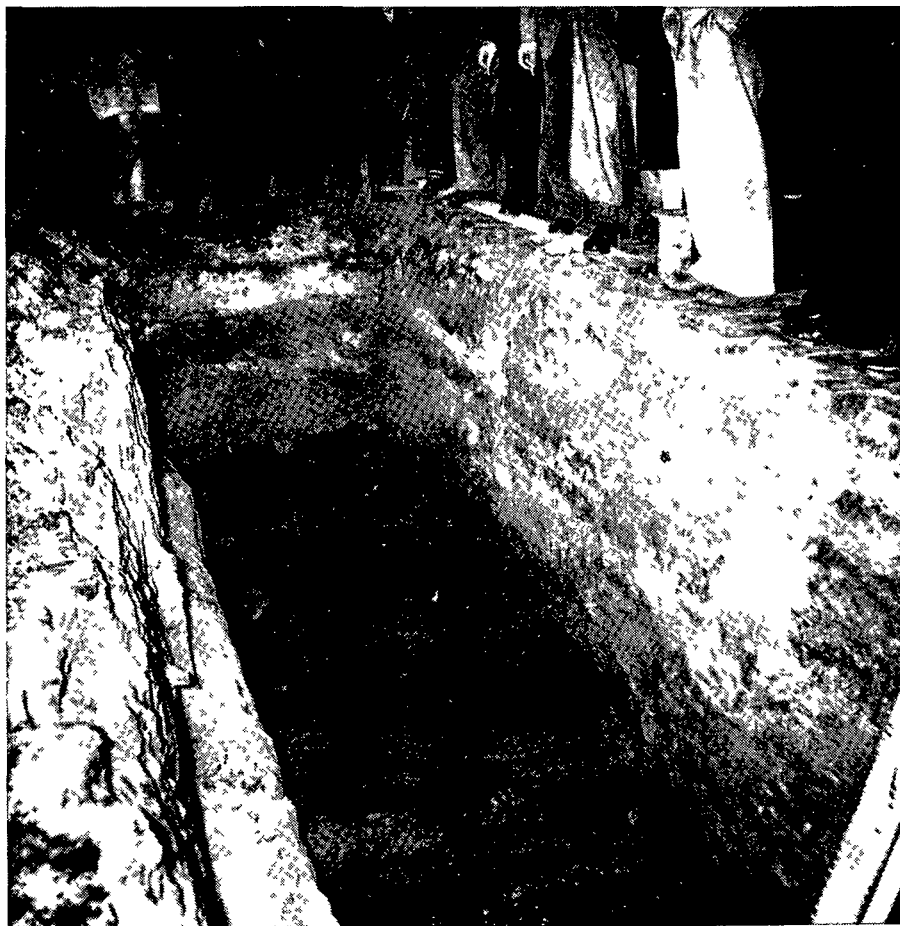

Foto 1

Knuppelweg in de Rechtestraat

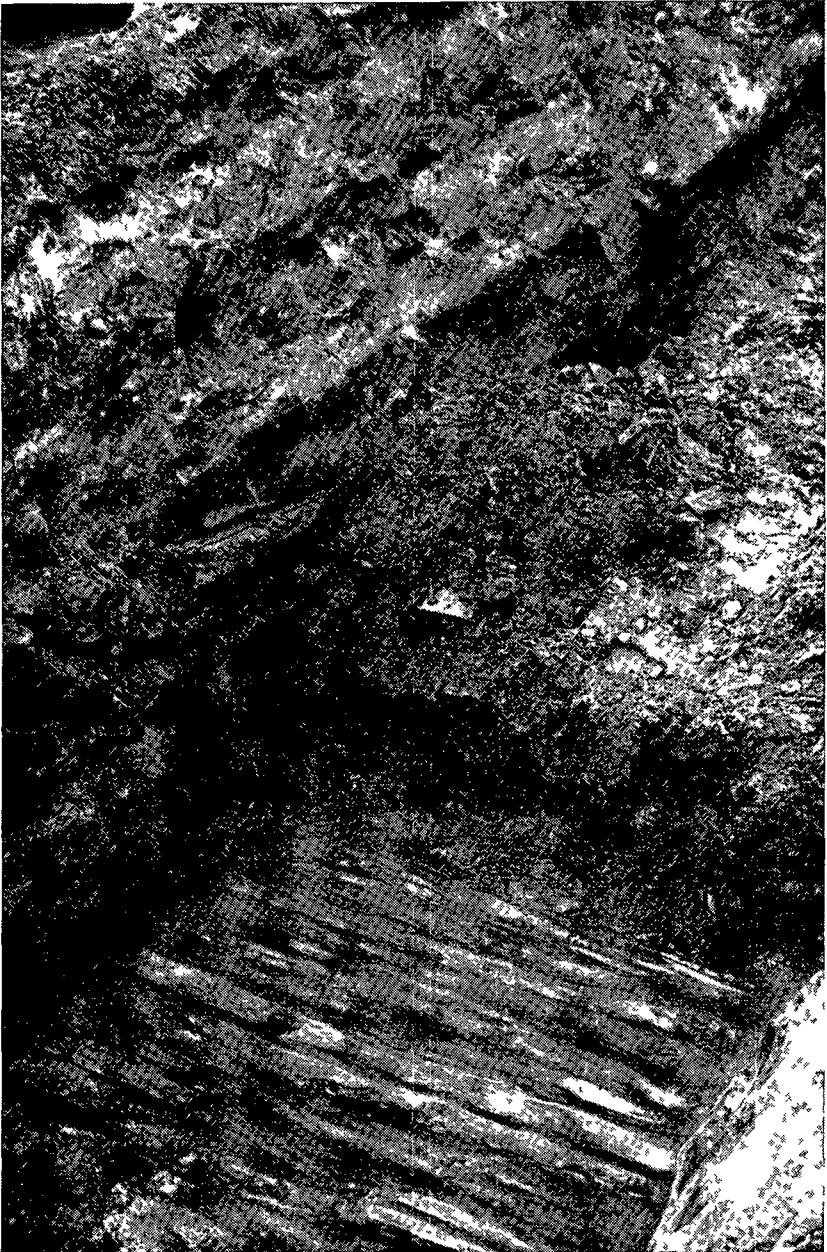

Foto 2

Knuppelweg in de Rechtstraat

wijst deze op een oudere, misschien zelfs neolithische periode.

Grondsporen binnen de ringsloot zouden hierop een antwoord kunnen geven. Immers de wijze van begraven is door dit proefonderzoek niet bekend geworden. Een bijenkorfgraf, een boomkistgraf of brandgraf zouden een belangrijke aanwijzing voor de datering zijn. Men kan een bijenkorfgraf natuurlijk niet rechtstreeks in de profielen aantonen, maar een kringreppeltje dicht rond het graf zou in deze veel betekenen.

Hoewel het oude oppervlak waarschijnlijk geheel verdwenen is, zou een pollenanalyse toch nog mogelijk zijn door het nemen van grondmonsters uit de bodem van de ringsloot en uit het onderste gedeelte der paalgaten. Daar het dichtspoelen van een ringsloot en het verteren van een palissade een kwestie is van een twintigtal jaren, kan het onderzoek der stuifmeelkorrels geen noemenswaardige afwijking opleveren.

Het onderzoek naar de radioactiviteit van houtskool- en crematieresten in de ringsloot geeft eventueel een terminus ante quem voor de grafheuvel, omdat deze resten als na-bijzettingen moeten worden beschouwd.

Tenslotte laat de onverwacht grote afstand tussen ringsloot en paalkrans nog de mogelijkheid open, dat we hier te doen hebben met een soort ringwalheuvel van uitzonderlijke vorm. Deze ringwalheuvel met een ringsloot binnen de wal zou daarbuiten nog omgeven zijn geweest met een palissade.

Iets dergelijks, maar dan als secundair verschijnsel, deed zich voor bij de ringwalheuvel te Hoogeloon: de Zwartenberg. Ook daar was buiten de ringwal een palissade aangebracht na het dichtslippen van de buitenste ringgracht. Een probleem vormen ook nog de buiten het verband staande palen, die bovendien een iets donkerder vulling hadden dan de rest.

Uit het voorlopig onderzoek van de Kattenberg te Casteren is intussen gebleken, dat ook een reeds lang verdwenen grafheuvel nog bijna alle gegevens voor datering en constructie kan verschaffen en dat een grondig onderzoek niet kan volstaan met bestudering van grondvlak en profielen van de uiterlijk waarneembare heuvel, maar dat ook ver daarbuiten nog samenhangende grondsporen worden aangetroffen.

GERRIT BEECH